

STANJE DEMOKRATIJE U REPUBLICI MAKEDONIJI – SLOBODAN PAD ILI PRIVREMENA KRIZA?

Nenad Marković
Univerzitet Sv. Kiril i Metodij
Pravni fakultet Justinijan Prvi

Ivan Damjanovski
Univerzitet Sv. Kiril i Metodij
Pravni fakultet Justinijan Prvi

SAŽETAK

Demokratizacija tranzicionih društava nije ni linearan ni ravnomeran proces. Usponi i padovi u razvoju demokratije povezani su kako sa internim tako i sa eksternim faktorima koji utiču na određeno društvo koje se nalazi u procesu demokratske tranzicije i konsolidacije. Republika Makedonija ni u kom smislu nije izuzetak iz ovog pravila. Naime, analiza poslednjih pet godina razvitka makedonskog društva i političke scene jasno ukazuje na to da je stanje demokratije u makedonskom društvu u krizi, a tek treba da se vidi da li će ta kriza biti privremenog ili trajnijeg karaktera. S jedne strane, građansko društvo u Makedoniji pokazuje zabrinjavajući konfliktni kapacitet. Iako su ovi sukobi do sada bili pretežno etničke prirode, oni sve više postaju i ideološki. S druge strane, opštoj konfliktnosti makedonskog društva doprinosi i nezrelost partijskog sistema, koji se nakon decembarskih događaja 2012. nalazi u najtežoj krizi posle konflikta 2001. godine. Kad se ovoj konstelaciji doda i kompletna blokada procesa evroatlantskih integracija, jasno je da se Republika Makedonija nalazi u vrlo nepovoljnom političkom trenutku. Ova analiza ima za cilj ne samo da razjasni trenutno stanje po navedenim pitanjima, već i da ukaže na idiosinkretičnost makedonskog demokratskog razvoja, koji je izgleda potpuno drugačiji u odnosu na stanje u regionu.

KLJUČNE REČI: Makedonija, demokratizacija, kriza, građansko društvo, političke partije, evroatlantske integracije, blokada, polarizacija.

POLARIZOVANO GRAĐANSKO DRUŠTVO

Presek političke situacije bilo kog društva, pa tako i makedonskog, najkorisnije je započeti od same političke baze tj. građanskog društva. Teoretski uzev, civilno društvo između ostalog ima i funkciju etičkog korektiva vlasti (Donev 2008), sfere koja treba da igra ulogu kanalsanja političke energije iz baze prema centru (Edwards 2004), kao i ulogu javne deliberacije kojom bi trebalo da se omoguće najbolja rešenja u procesu donošenja odluka političkih centara (Ibid). Štaviše, kao legitimaciona osnova svake vlasti (Lok 2006), građansko društvo ima obavezu da konstantno proizvodi određenu konstruktivnu frikciju između donosilaca odluka i političke baze (Pavlović 2006) pozivajući vlast na odgovornost i transparentnost u okviru kompetencija i prerogativa koje svaka vlast uživa.

Građansko društvo dobija još veći značaj u regionalnom pa i širem kontekstu, gde se stiče utisak da ono doživljava renesansu sopstvenog aktivizma u izražavanju društvenog nezadovoljstva, ali i u obračunu sa nedemokratskim ili poludemokratskim režimima tipa „vegetarijanskog autoritarizma“ (Krastev 2011). Ako arapsko proleće, u kom su „organizacije građanskog društva odigrale nespornu ulogu“ (Hallaseh 2012), ostavimo po strani kao predmet jedne zasebne analize, svakako ne možemo zaobići primere iz regiona, kao što su Turska, Grčka ili Bugarska, gde je građansko društvo doživelo mini revoluciju, ali i prouzrokovalo pojavu novih paradigmi u praksi i teoriji civilnog društva (što je u krajnjoj liniji karakteristično i za situaciju u Makedoniji).

I dok je grčki scenario bio posledica ogromne ekonomske krize ali i prezašćenosti Grka „zastarelim i autoritarnim političkim sistemom koji sve manje uspeva da ih predstavi“ (Tsiridis 2011), građansko društvo u Bugarskoj srušilo je premijera Bojka Borisova sa vlasti ne samo zbog visokih cena električne energije, već i zbog „razočarenja u politički sistem u celini (...) i želje za istinskom promenom u pravcu demokratije i građanske participacije“ (Ralchev 2013). Razlika između masovnih izliva nezadovoljstva koji su krenuli iz političke baze u grčkom i bugarskom slučaju jeste to da bugarsko građansko društvo „nije protestovalo protiv mera štednje (...) jer ih Bugarska sprovodi od 1997“ (Ibid), ali im je zajednička spontanost nastanka kao i njihova istrajnost uprkos tome što je država preduzimala represivne mere prema demonstrantima. Scenario vrlo sličan bugarskom bio je i turski, u kom je obični protest protiv rušenja parka Gezi u Istanbulu prerastao u nasilni sukob sa Erdoganovim režimom, u kojem su demonstranti poručili da „iako nisu glasali za Erdogana, njihov glas ne sme biti ignorisan“ (Achilov 2013).

Uzevši u obzir ovakvo političko okruženje (ne sme se izostaviti ni potencijal koje je civilno društvo u Srbiji pokazalo u protekle dve decenije), kao i određeni domino efekat koji očigledno postoji u regionu, pitanje je da li je

i kako ova atmosfera uticala na razvitak političkih zbivanja u Makedoniji. Na ovo pitanje je nemoguće dati direktan odgovor bez detaljnije analize aktivizma građanskog društva u poslednjih pet do deset godina, a posebno imajući u vidu specifičnost situacije u Makedoniji gde građansko društvo nije podeljeno samo politički već i etnički.

Važno je napomenuti da se građansko društvo ne može gledati kao jedna kompaktna i unisona celina, kako u teoriji, tako i u konkretnim primerima kao što je Makedonija. Po definiciji, građanskom društvu pripadaju i „aktivno građanstvo i (...) organizacije van političkih krugova“ (Kaldor 2003) što znači da je građansko društvo ujedinjavajući pojam za različite segmente društva koji pripadaju političkoj bazi. Štaviše, i same grupe i pokreti unutar građanskog društva pripadaju manje ili više levom ili desnom spektru i često ne dele iste vrednosti, za šta su najbolji primer grčki protesti na kojima je bilo pripadnika i radikalne desnice i radikalne levice (Tsiridis 2011). Slično ovome, teško je reći da u Makedoniji građansko društvo predstavlja kompaktnu celinu, posebno nakon 2006. godine, kad je promena vlasti u pravcu konzervativnih demohrišćana donela novu energiju građanskom društvu, stimulišući ekspresiju ogromne konzervativne političke energije na svim nivoima političkog života pa i u samoj bazi.

Iako za makedonsko građansko društvo važi da je tradicionalno levo politički orijentisano (Klekovski 2010), posebno tokom devedesetih, postaje sve jasnije da su se ove okolnosti promenile. Naime, od protesta protiv izgradnje pravoslavne crkve na glavnom trgu u Skoplju marta 2009. godine, pa zaključno sa događajima ispred opštine Centar u Skoplju u junu 2013, postaje jasnije da se u makedonskom društvu oslobodila ogromna konzervativna politička energija i da se makedonsko građansko društvo kreće ka kompletnoj polarizaciji, često na granici političkog nasilja. I dok se tradicionalni sukob u političkoj areni uglavnom svodio na civilno društvo protiv države, posebno devedesetih godina, u martu 2009. godine u Skoplju dogodilo se nešto što je pokazalo da se ova ustaljena paradigma promenila. Marta 2009. godine dve nevladine organizacije („Prva arhibrigada“ i „Plošad Sloboda“) digle su glas protiv najavljene izgradnje pravoslavne crkve na glavnom trgu u Skoplju izašavši na proteste upravo na glavnom trgu (Utrinski Vesnik (a) 2009). Malo ko je očekivao da će se u istom trenutku na drugoj strani trga pojaviti i „kontramitingaši“ koji podržavaju izgradnju crkve (Ibid). Ova druga grupa je bila daleko brojnija, a ono što je šokiralo domaću javnost bio je napad ove grupe na demonstrante (mahom studente sa Arhitektonskog fakulteta) i potpuno nepotrebni izliv fizičkog nasilja koji je okončan mlakom intervencijom policije (Utrinski Vesnik (b) 2009).

Pitanja i dileme koje je ovaj incident pokrenuo u javnosti predstavljali su samo početak jedne masovnije pojave skretanja makedonskog građanskog društva u pravcu onog što je Keane nazvao „necivilno društvo“ (Keane

2003). Pre svega, jasno je da je primarno bilo pitanje demokratskog kapaciteta makedonskog društva u smislu civilizovanog i normalnog sukobljavanja stavova u javnom govoru (opširnije vidi Marković 2013). Drugo i ne manje važno pitanje jeste i pitanje političke instrumentalizacije dveju grupa, o čemu se vodila vehementna debata u medijima. Ali postavilo se i treće pitanje, koje zaslužuje možda najtemeljniju elaboraciju, a to je da li je možda u Makedoniji pronađen i primenjen najefikasniji lek protiv pritiska koje civilno društvo vrši na političke elite tj. sukobljavanje ideoloških blokova civilnog društva međusobno, i to mnogo pre nego što su se u Turskoj na trgu Taksim suprotstavili protivnici i zaštitnici Erdoganovog režima.

Šteta po reputaciju civilnog društva u Republici Makedoniji ne bi bila toliko velika da se tokom proteklih pet godina ovaj tip događaja nije pretvorio u uobičajenu političku praksu. Pored očekivanih, i u regionu već viđenih, sukoba pobornika i protivnika održavanja parade ponosa LGBT populacije, i to u nekoliko navrata (Nova Makedonija 2013), konflikti unutar građanskog društva postali su uobičajeni dekor političke arene u makedonskom društvu. Među brojnim primerima koji postoje, sukobljavanje organizacija građanskog društva međusobno ili sa političkim elitama najbolje prikazuju dva događaja: prvi se odnosi na promenu zakona o prekidu trudnoće (kolokvijalno nazvan Zakon o abortusu), a drugi na promenu detaljnog urbanističkog plana u opštini Centar.

U maju 2013. godine makedonska Vlada inicirala je izmenu Zakona o prekidu trudnoće, koji je donesen još 1974. godine. Ovim izmenama predviđeno je menjanje zastarele terminologije Zakona, ali i odredbe koja se odnosi na to da „prema novom Zakonu, žena koja želi prekinuti trudnoću pre desete sedmice mora da podnese pismeni pristanak i napismeno preda zahtev za abortus ginekologu i obavezna je da prođe savetovanje, i tek tri dana nakon toga može prekinuti trudnoću“ (Al Jazeera 2013). „Zakon propisuje i to da bračni partner, takođe, mora biti obavešten“ (Ibid). Ovo je prouzrokovalo bes liberalnog dela građanskog društva (ali i opozicionih političkih stranaka) koji su smatrali da se ovim Zakonom ulazi u privatnost žene, te da se obaveznim savetovanjem, posle kojeg se ženi daje rok od tri dana da razmisli o eventualnom abortusu, zalazi u prostor ličnog odlučivanja, kao i da je cilj ove mere da uspostavi tutorstvo nad individualnom odlukom svake žene koja se odlučuje na prekid trudnoće (Nova TV(b) 2013). Kontraverzne reakcije izazvala je i obaveza o informisanju bračnog partnera o ovoj odluci, a još više to što je Zakon donesen po kratkom postupku (Ibid).

Epilog ovog predloga bio je protest organizacija građanskog društva ispred Sobraanja Republike Makedonije, što je rezultiralo organizovanjem javne rasprave unutar Komisije za zdravstvo Sobraanja Republike Makedonije (Sitel, 2013). U debati koja se vodila u okviru Komisije sukobili su se ministar zdravlja Nikola Todorov, eksperti, lekari, aktivisti nevladinih organizacija i

pripadnici političkih partija (Nova TV(a) 2013). Zakon je na kraju bio donesen, doduše sa malim izmenama, ali ipak raduje to što je otvorena mogućnost da se čuju i suprotstave različiti argumenti i da se javnost uključi u celokupni proces. U ovom slučaju makedonska politička arena pokazala je određenu zrelost da vodi vehementnu, strukturisanu i participativnu debatu, iako ishod nije bio po volji liberalnog dela društva.

Kanalisanje političkih energija iz baze kroz institucije i procese predviđene Ustavom i zakonima pokazuje zrelost demokratije u određenom društvu. S druge strane, postojanje vaninstitucionalnog pritiska građanskog društva u okviru demokratskih sredstava takođe je pokazatelj živosti javnog diskursa jednog političkog sistema. Ali postavlja se pitanje gde su granice pomenutih demokratskih sredstava, i šta se dešava kada se one pređu. I dok je Zakon o prekidu trudnoće pokazao da se političke energije mogu kanalisati kroz institucije, samo mesec dana kasnije makedonska demokratija je doživela debakl, i to na lokalnom nivou.

Opština Centar bila je poprište jedne od najvećih političkih bitaka u istoriji lokalnih izbora u Makedoniji. Kao jedna od najatraktivnijih skip-skih opština, na lokalnim izborima u martu 2013. godine, politička bitka za ovu opštinu vodila se u čak tri kruga (opširnije vidi Nova TV(c) 2013b). Na kraju, gradonačelnik opštine Centar postao je Andrej Žernovski, pripadnik Liberalno demokratske stranke i opozicionog Saveza za budućnost. Kao jedan od prvih koraka koje je novi gradonačelnik preduzeo bila je promena Detaljnog urbanističkog plana (DUP) opštine, što su opozicioni demohrišćani iz redova VMRO-DPMNE protumačili kao uvod u proglašavanje crkve „Sv. Konstantin i Elena“ nelegalnom gradnjom (Dnevnik 2013). Iako je gradonačelnik ovo demantovao (Radio Slobodna Evropa 2013), i pre nego što je sazvao pres konferenciju, aktivisti iz više nevladinih organizacija i nezadovoljni pojedinci skupili su se ispred opštinske zgrade. Protest je ubrzo prerastao u nasilje, prozori opštinske zgrade su bili razbijeni, a gradonačelnik je prekinuo sednicu i bio evakuisan.

Ono što uistinu zabrinjava i govori puno o deficitu civilnog društva u ovom političkom trenutku u Makedoniji jeste nekoliko fenomena koji su karakteristični za tranziciona društva. Pre svega, posle prvog protesta organizovan je i drugi, ali ovom skupu „pridružili“ su se i kontrademonstranti koji su branili gradonačelnika i njegove odluke (Kanal 5 2013). Ovo je bilo ponavljanje scenarija iz 2009. godine, u kojem su samo uloge promenjene. Poražavajuća je činjenica da se na snimcima, koje su prikazali lokalni mediji, jasno vidi da je deo demonstranata organizovan od strane političkih partija, te da imaju partijsku logistiku i direktive (Brif MK 2013). Ovo se uglavnom odnosi na grupu koja je demonstrirala protiv DUP-a, ali prisustvo političkih figura bilo je vidljivo i u drugoj grupi (Ibid). Neaktivnost pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova i njihovo implicitno dopuštanje da

se zgrada opštine demolira, u mnogome podseća na događaje na glavnom trgu u Skoplju u martu 2009. godine, kada su pripadnici istog ministarstva „zažmurili na jedno oko“ u trenucima kada su kontrademonstranti primenili nasilje nad demonstrantima koji su protestovali zbog izgradnje pravoslavne crkve na trgu.

Kad se pogleda iz perspektive političke nauke, više je nego očigledno da je građansko društvo Makedonije u deficitu. Ovo se pre svega odnosi na „oktroisanost“, tj. na kontrolu struktura ali i akcija velikog dela građanskog društva od strane političkih centara moći. Ako pridodamo ovome i etničku podeljenost i čestu etničku mobilizaciju građanskog društva, naročito onda kada se socijalne teme različito politički interpretiraju u različitim etničkim blokovima, situacija postaje još složenija (vidi Marković, 2013). Sve češće nasilje i sukobljavanje organizacija građanskog društva takođe ne govori u prilog demokratskoj zrelosti. Ipak, ovo stanje bilo je prilično uobičajeno, što se može videti i iz izveštaja Freedom House-a „Nations in transit 2013“, gde makedonsko civilno društvo od 2004. do 2013. dobija istu ocenu: 3.25 (Freedom House 2013). Ovo odražava odsutnost bilo kakvog napretka na ovom polju i govori o tome da se fundamentalna paradigma funkcionisanja građanskog društva nije ni malo promenila.

Štaviše, može se konstatovati da postoji i izvesni regres, posebno ako se sagleda i regionalna perspektiva. Dok građansko društvo u Bugarskoj i Grčkoj pravi strahovit pritisak na vlast do stepena da uspeva da inicira temeljne političke promene, makedonsko građansko društvo više inklinira turskom modelu, u kome je svaki izraz nezadovoljstva određenih društvenih mreža, presretnut kontraakcijom vladajućih elita maskiranom u „odoru“ građanskog društva. Primenom ove taktike, političke elite imaju duplu korist – s jedne strane eliminišu pritisak koji dolazi iz civilnog društva suprotstavljajući ga „samom sebi“, ali i delegitimišu određene socijalne agende koje se ne uklapaju sa pogledima ili interesima određene nomenklature. Ipak, cena koju makedonsko društvo i makedonska demokratija plaćaju ovakvoj konstelaciji je sve viša, zahvaljujući sve većoj socijalnoj konfliktnosti, koja je do sada bila uglavnom etnička, a postaje sve više i ideološka. Ovo se svakako prenosi i na partijsko polje.

KONFLIKTNO PARTIJSKO POLJE I NEDOSTATAK POLITIČKOG BALANSA

Konfliktnost u političkoj bazi i konfliktnost koja nastaje u domenu političke borbe stranaka unutar (često, nažalost, i van) institucija stoje u međuzavisnom odnosu. Bez ambicije da se ulazi u debatu o tome šta je uzrok a šta posledica, u Republici Makedoniji polako postaje jasno da je politički

konfliktni potencijal dostigao svoj vrhunac. Za razliku od ustaljene pretpostavke da bi se ovo odnosilo na međuetničke odnose u državi, decembar 2012. godine u Makedoniji biće zapamćen po verovatno najbrutalnijem konfliktu između opozicije i vlasti unutar makedonskog etničkog bloka.

Naime, ono što se dogodilo u makedonskom Sobraanju 24. decembra 2012. izlazi iz okvira parlamentarne demokratije i ulazi u anale savremenog političkog nasilja u Makedoniji. Ukratko, nakon pokušaja opozicije da, primenom „filibasteringa“, unutar Komisije za budžet zbog navodnih neproaktivnih troškova blokira donošenje budžeta za 2013. godinu, vladajuća većina je mimo procedure ipak budžet stavila na dnevni red na sednici Sobraanja, i pored toga što Komisija nije završila svoj rad, što je *conditio sine qua non* (vidi Marković i Prešova 2013). Ovo je prouzrokovalo veliko nezadovolstvo opozicije koja je blokirala govornicu i nije dozvoljavala da se sednica nastavi. Nakon ovoga, usledio je verovatno najgori čin u epohi savremene parlamentarne demokratije u Makedoniji: opozicioni poslanici izbačeni su iz sale Sobraanja primenom grube fizičke sile od strane redarske službe. Da stvar bude gora, izbačeni su i novinari iz galerije Sobraanja, što je kasnije prouzrokovalo skandal u javnosti i proteste novinara (Ibid).

Pored primene nasilja kao čina, problematično je i to što procedura Poslovnika Sobraanja i Zakon o Sobraanju uopšte ne predviđaju čin kolektivnog izbacivanja poslanika iz Parlamenta, već samo individualni čin u slučaju ometanja drugog poslanika da govori (Ibid). Iako se može problematizovati i etičnost namere opozicije da blokira donošenje budžeta, ostaje utisak da je predsednik Sobraanja Trajko Veljanovski odabrao ne samo nepopularan već i potpuno vanproceduralan modalitet reagovanja na pritisak opozicije.

Direktna posledica ovog događaja je bio napor makedonskog predsednika Đorđa Ivanova da pomogne pri razjašnjavanju događaja popularno nazvanog „crni ponedeljak“. Kako je ovaj događaj alarmirao i međunarodnu javnost, jasne su postale dve stvari: da se problem ne može rešiti unutar institucija, ali i da se atmosfera u društvu mora normalizovati. Nakon kratkog perioda, predsednik Ivanov je dao inicijativu da se formira *ad-hoc* komisija koja bi rasvetlila događaje od 24. decembra, a međunarodna zajednica podržala je ovu inicijativu (Ibid). Posle brojnih napora i pregovora na relaciji opozicija-vlast, komisija je formirana.

Interesantno je napomenuti da je ovo čisto individualna inicijativa predsednika Ivanova u pokušaju da se konstruktivno rasvetli ono što se dogodilo u makedonskom Sobraanju 24. decembra 2012. Ali mora se istaći da formiranje ove komisije nema pravnu pozadinu niti u Ustavu niti u zakonima Republike Makedonije, što izmešta proces rešavanja političkih konflikta van institucija (u ovom slučaju nije ostalo prostora za bilo kakvo rešenje unutar institucija). Veoma sličan politički fenomen su i sastanci lidera četiri najveće makedonske partije, do kojih u makedonskoj politici redovno

dolazi onda kada se pojave krupna politička pitanja i izazovi (Utrinski Vesnik 2013). Ovo puno govori o krizi institucionalne i proceduralne demokratije u Makedoniji a sve u prilog ubrzanog porasta konfliktnosti u makedonskom društvu, što kulminira u trenutku kada se država bori ne samo sa ekonomskom krizom već i sa nenaklonjenim susednim državama koje otežavaju pristup Makedonije Evropskoj uniji.

U prilog konstataciji da je makedonska demokratija u krizi govore i izveštaji međunarodnih institucija koje se bave praćenjem procesa demokratizacije u svetu. Događaji u makedonskom Sobraanju, ali i niz drugih deficita koje makedonska demokratija beleži, doveli su do toga da i Evropska unija i Freedom House upute brojne kritike Makedoniji. Evropska unija je u svom prolećnom polugodišnjem izveštaju o Makedoniji notirala zabrinjavajuće događaje u Sobraanju ali i dvomesečnu politički krizu koja je usledila (European Commission 2013), dok Freedom House u svom globalnom pregledu „Nations in Transit 2013“ ubraja Makedoniju u grupu polukonsolidovanih demokratija, kojoj još pripadaju i Bugarska, Rumunija, Hrvatska, Srbija i Crna Gora (Freedom House 2013). Zadnja u ovoj grupi i sa najslabijim skorom (3.93), Makedonija beleži pad u kategorijama kao što su sudstvo (sa 4.00 u 2012. godini na 4.25 u 2013. godini), kao i u kategoriji demokratske vladavine (4.00 – 2011, 4.25 – 2012. i 2013), a beleži katastrofalan pad u kategoriji slobode medija (4.25 – 2010, 4.50 – 2011, 4.75 – 2012. i 2013).

Ako su javni govor i deliberativni prostor merila demokratskičnosti, onda stanje u Republici Makedoniji u ovim domenima ide u prilog pogoršanju demokratskih standarda. Narušavanje slobode medija, zabeleženo u izveštajima Freedom House-a, potvrđeno je i u ocenama organizacije „Reporteri bez granica“ u njihovom pregledu slobode medija na globalnom nivou „World Press Freedom Index 2013“ (Reporters without borders, 2013). U ovom izveštaju Makedonija je pomenuta kao zemlja sa najvećim pogoršanjem slobode medija u regionu, mada je i inače u celom regionu zabeleženo pogoršanje situacije u ovom domenu. Makedonija je zabeležila pad od čak 22 mesta i ove godine rangirana je na 116. mestu liste od ukupno 179 zemalja koje su rangirane. Makedoniji se zameraju sudski pritisci na medije, neadekvatna legislativa, nedostatak pristupa informacijama od javnog značaja, fizičko i psihičko nasilje nad novinarima, instrumentalizacija medija, ali i pokušaj makedonskog Sobraanja da legalizuje cenzuru medija u zemlji. Ako se ovome pridoda i izbacivanje novinara tokom decembarskih događaja u Sobraanju 2012. godine, jasno je da makedonski medijski prostor ima svoja specifična iskušenja, usko povezana sa generalnim opadanjem demokratskičnosti u državi, ali i u regionu.

Ipak, iako stanje demokratije u Makedoniji definitivno prolazi kroz jedan od svojih najtežih perioda, čini se da ovo uopšte ne utiče na raspored snaga u političkoj areni države. Dominacija demohrišćanske

VMRO-DPMNE i njenog koalicionog partnera iz albanskog etničkog bloka, Demokratske Unije za Integraciju (DUI), čini se neprikosnovenom i teško promenljivom. Ovaj svojevrsni paradoks dokazan je u tri turnusa parlamentarnih izbora (2006 – redovni, 2008. i 2011. godine – vanredni parlamentarni izbori) kao i na lokalnim izborima 2009. godine kao i na predsedničkim izborima iste godine (za više informacija vidi: Državna izborna komisija na Republika Makedonija – www.sec.mk). I dok se u regionu dramatično menjaju konstelacije unutardržavnih političkih snaga (Srbija, Grčka, Bugarska), makedonska opozicija prolazi kroz kompletnu političku agoniju, ne mogavši da skupi snage da osvoji barem jedan turnus izbora na bilo kojem nivou u poslednjih sedam godina. Ilustracije radi, na lokalnim izborima 2013. godine, makedonska opozicija predvođena Socijaldemokratskim savezom Makedonije osvojila je samo četiri gradonačelnička mesta naspram koalicije predvođene VMRO-DPMNE-om koja je osvojila čak 57 mesta (DUI je osvojio 14 mesta, a opoziciona Demokratska partija Albanaca 2 mesta – vidi Ibid). Ovo govori o potpunoj dominaciji vladajuće koalicije, iako bi, gledano sa strane a kroz prizmu stanja demokratije u državi, bilo očekivano da opozicija jača.

Analitička javnost u državi saglasna je u tome da je uzrok ovakvom stanju statičnost opozicije u kadrovskom ali i u programskom smislu. Dugogodišnji predsednik SDSM-a, bivši predsednik i premijer Republike Makedonije, Branko Crvenkovski, bio je fokalna tačka javne debate u makedonskom društvu, u smislu njegove dominacije i nezamenljivosti na poziciji lidera najveće opozicione partije. Brojni analitičari se slažu u tome da je njegovo ostajanje na čelu SDSM-a, a samim tim i na čelu opozicionog bloka, bilo vrlo loša usluga socijaldemokratama, posebno zbog toga što se za njega vezuje i proces vrlo neuspešne i koruptivne privatizacije tokom devedesetih. Neuspeli bojkot lokalnih izbora 2013. godine zbog nemilih događaja u Sobranju tokom decembra 2012. godine, od kojih je Crvenkovski morao da odustane pod jakim pritiskom domaće i međunarodne javnosti, kao i neočekivano ubedljiv poraz opozicije na samim lokalnim izborima, doveli su do toga da SDSM ipak razmisli o vlastitoj situaciji i da 2. juna 2013. godine na partijskom kongresu u Skoplju, na čelo partije postavi stručnog gradonačelnika Zorana Zaeva (Alsat M 2013).

Neizvesno je da li će uroditi plodom naponi opozicije da se reformiše i uključi ubedljivije u političku bitku. Ono što jeste izvesno je da se stanje demokratije u Makedoniji u poslednjih pet godina vidno pogoršalo, a na to ukazuju i međunarodne organizacije. Ako se ukazivanja domaće javnosti mogu osporiti kao politički pristrasna, a izveštaji Freedom House-a i Evropske komisije okarakterisati kao politički pritisak, kako onda objasniti rangiranje Makedonije u grupu „zabrinjavajućih“ država u kompleksnom globalnom izveštaju Fonda za mir pod nazivom „Failed states index“

(Fund for peace 2013), u kojem je Makedonija zauzela 109. mesto od ukupno rangiranih 177 zemalja (olakšavajuće je to što je rangiranje obratno u ovom istraživanju), i to što boravi u društvu Gane, Jamajke ili Bocvane?

DEMOKRATSKI DEFICIT I IZAZOVI PROCESA EVROATLANTSKE INTEGRACIJE

Specifična priroda navedenih političkih i društvenih procesa u Makedoniji nedvosmisleno podstiče pitanje korelacije između demokratskih deficita i makedonske pozicije u procesu pristupanja evroatlantskim strukturama, kao i politike međunarodnih organizacija u procesu demokratizacije i evropeizacije makedonskog društva. Bilo koja debata o makedonskoj politici ne može da zaobiđe suštinsku varijablu eksternih činilaca koji od sticanja nezavisnosti do danas imaju ključnu ulogu u procesu građenja države, kultivacije političkih i međuetničkih odnosa, predstavljajući ujedno i jedan od najvažnijih faktora stabilnosti.

U regionalno-komparativnoj perspektivi, Makedonija se nalazi u izuzetno specifičnoj poziciji koja se u velikoj meri razlikuje od pozicije u kojoj se nalaze ostale zemlje iz jugoistočne Evrope koje se kandiduju za članstvo u EU. Kada je proces pristupanja Evropskoj uniji u pitanju, Makedonija je prva zemlja koja je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju još 2001. godine, a već od 2005. godine ima status kandidata za članstvo. Već 2009. godine Evropska komisija je dala preporuku za početak pregovora o priključenju Evropskoj uniji, ali i pored toga što je preporuka ponovljena pet godina za redom, nije naišla na pozitivan odziv Evropskog saveta. S druge strane, i pored toga što već niz godina ispunjava kriterijume za članstvo u NATO, posle nepovoljne odluke NATO samita u Bukureštu 2008. godine, Makedonija još uvek čeka za ulazak u ovaj vojni savez. Ova dugogodišnja stagnacija u napretku u okviru procesa evroatlantskih integracija najviše je posledica već dvodecenijskog spora sa Grčkom oko upotrebe ustavnog imena Republike Makedonije, kao i niza povezanih identitetskih pitanja koja se javljaju kao nusproizvod ovog spora.¹ Od 2009. godine svi pokušaji za dobijanje datuma za početak pregovora o priključenju Evropskoj uniji su *de facto* naišli na grčku blokadu u okviru Evropskog saveta. Ova već izvanredno kompleksna situacija u poslednjih nekoliko godina se još više komplikuje novom pozicijom Bugarske koja takođe uslovljava makedonski napredak ispunjavanjem novih kriterijuma u dobrosusedskim

1 Pored spora oko naziva Makedonija i opsega njenog korišćenja, u makedonskoj javnosti se ekstenzivno diskutuju i reperkusije koje bi eventualna promena imena imala na naziv makedonskog naroda, nacije, jezika itd.

odnosima između dve zemlje. Ceo proces je obremenjen sporom dinamikom i nevoljnošću političkih elita u sve tri zemlje za ubrzavanje pregovaračkog procesa, što predstavlja činjenicu koja je u velikom kontrastu sa ishodima sličnih sporova između Slovenije i Hrvatske, i Srbije i Kosova. Stoga, u ovom periodu stagnacije u odnosima između Makedonije i Evropske unije, ostatak regiona na krilima poduzetničke politike Evropske komisije postigao je znatni napredak u procesu evropskih integracija uprkos posledicama finansijske krize i zamora od proširenja koji je očigledan u pozicijama nekih zemalja članica Evropske unije. Tako, u međuvremenu, Hrvatska koja je dobila kandidatski status za članstvo samo godinu dana pre Makedonije, prvog jula ove godine je postala najnovija 28. članica Evropske unije; Crna Gora je postala kandidat za članstvo 2010. godine, a 2012. godine je počela i pregovore za članstvo; Srbija je takođe postala kandidat za članstvo 2012. godine, a odlukom poslednjeg samita Evropskog saveta u junu 2013. godine dobila je i zeleno svetlo za početak pregovora o priključenju Evropskoj uniji; Albanija je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i dobila preporuku za kandidatski status; a Kosovo je započelo pregovore o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Logičan ishod ove pomalo šizofrene konstelacije političkih odnosa u kontekstu procesa evroatlantskih integracija bio bi zastoj u reformskim procesima, smanjenje stepena saglasnosti o ispunjivanju kriterijuma kondicionalnosti i polarizacija političke arene na liniji evroskepticizma. Međutim u makedonskom slučaju stvari nisu tako jednoznačne. Kada je u pitanju odnos političkih elita i javnosti prema evroatlantskim perspektivama, makedonski slučaj je veoma specifičan. Za razliku od drugih društava u regionu, kao na primer Srbije, Bosne i Hercegovine ili Hrvatske, gde postoji određena evroskeptična energija, kao i određene tendencije podeljenosti kod političkih elita oko pitanja opredeljenih aspekata političkog uslovljavanja međunarodne zajednice; u Makedoniji (i uprkos letargičnom karakteru momentalne pozicije Makedonije u procesu pristupanja Evropskoj uniji) praktično ceo stranački sistem i ogroman deo javnosti izričito podupire ovaj proces.

S druge strane, dominantni pristupi teorije evropeizacije ukazuju na presudnost asimetrične moći koju poseduje Evropska unija, što u kombinaciji sa otvorenom perspektivom članstva (Schimmelfennig i Sedelmeier 2005) i troškovima povlačenja iz procesa (Grabbe 2006) čini srž privlačne moći Evropske unije. Međutim, u slučaju procesa proširenja zemljama iz jugoistočne Evrope, ovaj proces evropeizacije je ometen visokim stepenom neizvesnosti oko finalnog cilja to jest članstva u EU. Kao što argumentuje Belloni, kad se cilj članstva u EU transformira u pokretnu metu, onda je veoma verovatno da će lokalni političari povući prethodna obećanja i da će odložiti dalje reforme (Belloni, 2009). Povrh toga, uslovljavanje Evropske

unije „generiše reakciju, polarizaciju i osećaj nepravde u većini zemalja Zapadnog Balkana, posebno kad dodiruje nacionalno osetljiva i nerešena postkonfliktna pitanja“ (Anastasakis 2008).

Ove konstatacije su u određenoj meri adekvatne i u slučaju Makedonije. Međutim, ukoliko se analizira saglasnost za uslovljavanje koja je povezana sa *acquis-om* nasuprot političkom uslovljavanju (Ibid), dolazi se do zaključka da je transpozicija evropskih normi i regulacija još uvek na zadovoljavajućem nivou, čak i u ovakvim odnosima koji ne daju jasnu srednjoročnu perspektivu. U ovom smislu evidentan je pad entuzijazma kako kod vladajućih elita, tako i u okviru javne administracije, a evrointegracijski proces nije tako čvrsto na vrhu političkih prioriteta vladajuće garniture. Međutim, i pored toga što pojava ovih fenomena ima određenu potentnost za polarizaciju političkog polja i već je nekoliko puta bila predmet kritike opozicionog bloka, ipak se čini da je uprkos ovim specifičnim okolnostima vladajuća koalicija uspeła da održi reformske procese na nekom (za Evropsku uniju) zadovoljavajućem nivou. Ovome je u velikoj meri doprinelo i otpočinjanje Pristupnog dijaloga na visokom nivou (High level accession dialogue – HLAD) 2012. godine. Ovaj dijalog predstavlja novi instrument Evropske komisije koji daje dopunski monitoring reformskom procesu i koji utvrđuje prioritete u okviru nacionalne reformske agende sa ciljem da popuni vakuum koji nastaje zbog nemogućnosti da otpočinu pregovori o članstvu. Sa jedne strane, napredak u okviru ovog instrumenta je pozitivno ocenjen od strane Evropske komisije, dok sa druge strane, kad je tehnička strana procesa uslovljavanja u pitanju, u zadnjih nekoliko godina svi godišnji izveštaji o napretku Makedonije u evrointegracijama konstatuju određeni stepen napretka u većini slučajeva.

Međutim, politička dimenzija procesa uslovljavanja generiše drugačiju sliku. Prethodno pomenuti visoki stepen konfliktnosti u političkoj areni Makedonije u velikoj meri determiniše specifični fenomen medijacijske aktivnosti eksternih faktora u makedonskoj politici, povezanih sa problemima političkog dijaloga između glavnih političkih činilaca. Možda najindikativniji primer ovakvog kriznog menadžmenta su incidenti u makedonskom Sobraanju 24. decembra 2012. godine koji su prouzrokovali jednu od najvećih kriza u novijoj makedonskoj istoriji. Međutim, ova kriza ne treba da se tretira kao zaseban i unikatan slučaj jer ona u suštini predstavlja nastavak jednog zabrinjavajućeg trenda koji se ogleda u hroničnom nedostatku kapaciteta političkih elita u Makedoniji za suvereno i institucionalno rešavanje konflikta. Naime, komparativni pregled poslednje četiri krizne epizode u makedonskoj politici od 2001. godine pa nadalje, ukazuje na postojanje slične konfliktne matrice i nametanje (i konsenzualno prihvatanje od strane relevantnih makedonskih političkih elita) međunarodnog faktora kao ključne varijable za okončanje krize i normalizaciju političkih

odnosa. Ovo je vidljivo u slučaju pregovora oko Ohridskog okvirnog sporazuma 2001. godine, u slučaju donošenja Zakona o teritorijalnoj organizaciji 2004. godine, u slučaju takozvanog „Majskog ugovora“ 2007. godine, kao i u poslednjem incidentu u makedonskom Saboru, kada su svi autonomni pokušaji političkih elita u Makedoniji da okončaju probleme završavali potpunim neuspehom, tako da razrešenje kriznih situacija nije bilo moguće bez presudne intervencije međunarodne zajednice. Međutim, kriza prouzrokovana decembarskim incidentom razlikuje se od prethodnih slučajeva u najmanje dve pojedinosti. Sa jedne strane, dok su ostali primeri kriznog menadžmenta imali međuetnički predznak, ovaj incident je manifestovao animozitet na liniji vlast-opozicija i to predominantno u makedonskom stranačkom bloku. Sa druge strane, u slučaju ostala tri primera, u okviru diplomatskih aktivnosti različitih međunarodnih činilaca presudnu ulogu za okončanje konflikata su imali američki medijatori (Marković et al. 2011), a u ovom slučaju dirigentsku palicu je preuzela Evropska unija.

Ironično, konflikt je nastao nekoliko dana nakon relativno pozitivnog zaključka Evropskog saveta u prvoj polovini decembra 2012. godine koji je predvideo obećavajuću mogućnost za odluku za otpočinjanje pregovora za priključivanje Evropskoj uniji na bazi izveštaja koji je Evropska komisija trebalo da pripremi u proleće 2013. godine (Council of EU 2012). Neposredno nakon početka krize, inicijalna reakcija Evropske unije je bila relativno umerena i pozivala je sve strane da bez konfrontacija i institucionalno u okviru Sabora okončaju konflikt u smeru stimulacije za pozitivan prolećni izveštaj. Međutim, čim je kriza dodatno eskalirala odlukom opozicije da bojkotuje predstojeće lokalne izbore u martu i aprilu 2013. godine, Evropska unija je znatno pojačala pritisak. Čini se da se i u ovom slučaju Evropska unija odlučila za vaninstitucionalno rešenje time što je dala potpunu podršku inicijativi predsednika Ivanova o formiranju *ad-hoc* komisije koja bi rasvetlila događaje 24. decembra i pored toga što se Branko Crvenkovski, tadašnji lider opozicije, prvobitno odupirao toj ideji. S tim u vezi, u periodu januar-februar 2013. godine usledile su brojne posete različitih funkcionera Evropske unije čiji je cilj bio da se otkloni blokada političkog života u Makedoniji. Tako, direktor Generalnog direktorata za proširenje u Evropskoj komisiji, Stefano Sanino, u dva navrata je dolazio u Skoplje sa ciljem da utiče na proces rešavanja konflikta. Slične dve misije je imao i reporter Evropskog parlamenta za Makedoniju Ričard Hovit. U ovoj konstelaciji odnosa ključnu ulogu je odigrao komesar za proširenje Štefan Fule, koji je najpre u januaru imao jednu nenajavlvenu kratku posetu Skoplju gde se sastao sa svim predstavnicima političke scene, a zatim je otkazao narednu posetu zbog „frustracije zbog nedostatka progressa u okončavanju političke blokade“ (Euractiv 2013), što je trebalo da pošalje veoma indikativnu poruku makedonskim političkim

elitama. U krajnoj liniji, ključna intervencija koja je i okončala krizu je bila poseta delegacije Evropske unije Skoplju prvog marta 2013. godine, predvođena Fuleom, a koja je uključivala i Hovita, Sanina kao i poslanika u Evropskom parlamentu Jeržija Buseka. Posredništvo ovog kvarteta je bilo ključno u postizanju takozvanog martovskog sporazuma koji je otvorio put učešću opozicije na lokalnim izborima i formiranju anketne komisije u vezi sa događajima 24. decembra.²

Ovakav ishod krize omogućio je Evropskoj komisiji da objavi relativno pozitivan prolećni izveštaj koji je omogućio novu, petu uzastopnu preporuku Evropske komisije za početak pregovora za priključivanje Evropskoj uniji (European Commission 2013). Čini se da ovakav razvoj prilika ulazi u sklop strategije Evropske unije da u nekim slučajevima implementira fleksibilniju i više pragmatičnu evaluaciju političkog uslovljavanja sa ciljem da se izbegnu anticipirani bezbednosni rizici i da se dopunski stabilizuje region (Anastasakis 2008). Međutim, ovo ne znači da brojni demokratski nedostaci koji su se pojavili u poslednje vreme nemaju uticaj na dinamiku odnosa Makedonije sa međunarodnom zajednicom. Zadnja kritika upućena na adresu makedonskog društva je stigla iz Parlamentarne skupštine Saveta Evrope. U svome izveštaju i rezoluciji 1949, 27. juna 2013, u okviru post-monitoring dijaloga sa Makedonijom (Council of Europe 2013), Parlamentarna skupština označila je niz problema koji su bili povezani sa trenutnim stanjem demokratije: upotrebu nacionalističke retorike, podelu političkog života po političkim i etničkim osnovama, polarizaciju i politizaciju društva, kao i političke uticaje na medijski prostor. Kulminacija kritičkog pristupa je i preporuka za ponovno otvaranje kancelarije Saveta Evrope u Makedoniji sa ciljem da pomogne Makedonske „napore za demokratizaciju“ (Ibid).

Na kraju, delikatna situacija u kojoj se nalazi proces makedonskih evroatlantskih integracija potvrđena je i na poslednjem Samitu Evropskog Saveta, na kome su makedonske aspiracije za unapređenje statusa doživele svojevrzni debakl. Junski Evropski Savet već ima istorijski značaj za proces proširenja na region jugoistočne Evrope time što su donete odluke za otpočinjanje pregovora o priključenju Evropskoj uniji sa Srbijom i za početak pregovora o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Kosovom (European Council 2013), čime je nagrađeno uspešno zaključivanje sporazuma između Srbije i Kosova o normalizaciji odnosa.

2 Anketna komisija, koju čine i dvojica stranih eksperata predloženih od strane Evropske komisije, formalno je konstituisana tek u junu 2013. godine zbog nemogućnosti predstavnika vlasti i opozicije da se dogovore oko izbora predsednika komisije, i pored toga što je formiranje ove komisije bio jedan od primarnih prioriteta prolećnog izveštaja Evropske komisije. Ovaj spor je okončan 12. juna sporazumom da tu funkciju vrši Borče Davitkovski, dekan Pravnog fakulteta u Skoplju.

Makedonija je, i pored preporuke Evropske komisije za otpočinjanje pregovora za članstvo, bila potpuno izostavljena sa liste zaključaka Evropskog saveta. Nažalost, Makedonija nije iskoristila priliku, u čemu pored grčke blokade, svoj doprinos svakako imaju i negativni trendovi makedonske demokratizacije.

* * *

Napori u pravcu demokratizacije političke arene u Republici Makedoniji, od sticanja nezavisnosti do danas, nisu bili bez izazova i povremenih kriza. Posle konflikta 2001. godine, Republika Makedonija je ušla u proces postepene stabilizacije i rekonstrukcije društva i države. Ipak, čini se da poslednjih nekoliko godina Republika Makedonija upada u sve dublji demokratski deficit, barem što se tiče praktikovanja demokratije. S jedne strane, utisak je da građansko društvo pokazuje ozbiljne deficite u izražavanju sopstvene političke energije, našavši se na rubu necivilnosti i političkog nasilja, ne samo po etničkim, već i po ideološkim osnovama. S druge strane, o stranačkoj sceni je stvorena još negativnija slika. Proces neprimerene razmene političkih poruka na relaciji vlast-opozicija kulminirao je 24. decembra 2012. godine, kada se u makedonskom Sobraanju odigrao jedan od najdramatičnijih činova makedonske parlamentarne demokratije. Znatno uvećana konfliktnost političkog polja stimulisana je i frustracijom zbog odsustva suštinskog napretka u evroatlantskim integracijama zemlje, što je sa svoje strane rezultat spoljašnjih faktora, ali i pogoršanog stanja demokratije u zemlji. Ako se konstelacija svih ovih faktora uzme u obzir, i isti se temeljno analiziraju, stiče se utisak da je makedonski primer demokratske krize jedinstven u regionu, a okončanje te krize još uvek se ne nazire.

CITIRANA LITERATURA

- Achilov, Dilshod. 2013. „What Do The 'Gezi Park' Protests Mean For Turkish Democracy?“. International Business Times, dostupno na <http://www.ibtimes.com/fighting-words/what-do-gezi-park-protests-mean-turkish-democracy-1314091>.
- Al Jazeera. 30.05.2013. „Abortus – novi kamen spoticanja u Makedoniji“. Dostupno na <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/abortus-novi-kamen-spoticanja-u-makedoniji>
- Alsat-M. 02.06.2013. „Zaev – nov predsedatel na SDSM“. dostupno na http://alsat.mk/index.php/vesti/od_zemjata/3391-%D0%97%D0%B0%D0%B5%D0%B2%2C-%D0%BD%D0%BE%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB-%D0%BD%D0%B0-%D0%A1%D0%94%D0%A1%D0%9C.html
- Anastasakis, Othon. 2008. *The EU's political conditionality in the Western Balkans: towards a more pragmatic approach*. Southeast European and Black Sea Studies, Vol.8, No.4, str. 365-377
- Belloni, Roberto. 2009. *European integration and the Western Balkans: lessons, prospects and obstacles*. Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 11, No.3, str. 313-331
- Brif MK. 07.06.2013. „Protestantite na VMRO-DPMNE pred opština Centar go napadnaa advokatot Miroslav Vuic“. dostupno na <http://brif.mk/makedonija/foto-protestantite-na-vmro-dpmne-pred-opstina-centar-go-napadnaa-advokatot-miki-vuik/>.
- Council of EU. 11.12.2012. *Council conclusions: enlargement and stabilization and association process*, 3210th General Affairs Council meeting
- Council of Europe, Parliamentary Assembly. 27.6.2013. *Post-monitoring dialogue with „the former Yugoslav Republic of Macedonia“*. Resolution 1949
- Dnevnik. 06.06.2013. „Protesti od strav Žernovski da ne urne crkva“. dostupno na <http://www.dnevnik.com.mk/default.asp?ItemID=252A59121DFDE044A3BE48D16B0C30CC>
- Donev, Dejan. 2008. *Nevladiniot sektor kako etički korektiv na vlasta*, Skopje: MCMS.
- Edwards, Michael. 2004. *Civil society*, Cambridge/Malden: Polity Press.
- Euractiv. 15.2.2012. „Frustrated“ Füle cancels visit to Macedonia. Dostupno na: <http://www.euractiv.com/enlargement/frustrated-fuele-cancels-visit-m-news-517856>
- European Commission. 2013. *Report from the commission to the European parliament and the council: the former Yugoslav republic of Macedonia: implementation of reforms within the framework of the high level accession dialogue and promotion of good neighborly relations*. Strasbourg: European Commission.
- European Council. 28.6.2013. *Brussels European Council Conclusions*. EUCO 104/2/13 REV 2

- Freedom House. 2013. *Nations in transit – authoritarian aggression and the pressures of austerity*. dostupno na <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/NIT%202013%20Booklet%20-%20Report%20Findings.pdf>.
- Fund for peace. 2013. *Failed states index 2013*. dostupno na <http://ffp.statesindex.org/rankings-2013-sortable>.
- Grabbe, Heather. 2006. *The EU's transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Hallaseh, Rama. 2012. „Civil Society, Youth and the Arab Spring“ in ed. Caleeya, Stephen and Wohlfeld, Monika. *Change and opportunities in the emerging Mediterranean*. Malta: MEDAC. dostupno na http://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0012/150411/Chapter_13_-_Rama_Halaseh.pdf.
- <http://transform-network.net/es/revista/issue-092011/news/detail/Journal/the-peculiarities-of-the-greek-crisis-democracy-protest-and-contention-in-syntagmasquare.html>
- Kaldor, Mary. 2003. *Global civil society: an answer to war*. Cambridge: Polity Press.
- Kanal 5. 10.06.2013. „Protesti i kontraprotesti pred opština Centar“. dostupno na http://kanal5.com.mk/vesti_detail.asp?ID=9513
- Kin, Džon. 2003. *Civilno društvo*. Beograd: Filip Višnjić.
- Klekovski, Sašo. 2010. „Ulogata na građanskoto opštstvo vo sovremenoto opštstvo – primerot na Makedonija“. *Politička misla*, 30 (1): 69-79.
- Krastev, Ivan. 2011. „Paradoksi novog autoritarizma“. *Političke analize*, br.7: 3-9.
- Lok, Džon. 2006. *Pismo za tolerancijata i dve raspravi za vladata*, Skopje: Az-buki.
- Markovic, Nenad, Ilievski, Zoran, Damjanovski, Ivan i Bozinovski, Vladimir. 2011. *The role of the European Union in the democratic consolidation and ethnic conflict management in the Republic of Macedonia*. Regional Research Promotion Programme, 2011, dostupno na: <http://www.rppp-westernbalkans.net/en/library/Research-Results.html>
- Marković, Nenad. 2013. „From post-communist to uncivil society in Macedonia“ in eds. Bojičić-Dželić, Vesna, Ker-Lindsay, James i Kostovicova, Denisa. *Civil society and transitions in the Western Balkans*. London: Palgrave Macmillan.
- Marković, Nenad i Prešova, Denis. 2013. „Izazov parlamentarne demokratije – geneza političke krize u Republici Makedoniji“. *Političke analize*, br.13 (broj u pripremi).
- Nova Makedonija. 13.02.2010. „Vlasta i opozicijata vo vojna preku mediumite“. broj 21909. dostupno na <http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=21310101425&id=9&setIzdanie=21909>

- Nova Makedonija. 22.06.2013. „Parada na gordosta i anti-gej protest vo Skopje“. broj 22917. dostupno na <http://www.novamakedonija.com.mk/DetalNewsInstant.asp?vestInstant=20177>.
- Nova TV online (a). 05.06.2013. „Sobranie: Pro i kontra abortusot“. dostupno na <http://novatv.mk/index.php?navig=8&cat=2&vest=4309>.
- Nova TV online (b). 06.06.2013. „Protesti pred Sobranieto za predlog-zakonot za abortus“. dostupno na <http://novatv.mk/index.php?navig=8&cat=2&vest=4350>.
- Nova TV online (c). 16.04.2013. „Izbori: tret krug vo nedela vo Centar“. dostupno na <http://novatv.mk/index.php?navig=8&cat=2&vest=2674>.
- Pavlović, Vukašin. 2006. *Civilno društvo i demokratija*, Beograd: Službeni Glasnik.
- Radio Slobodna Evropa. 10.06.2013. „Zošto se manipulira deka kje se uriva crkvata Sv.Konstantin i Elena?“. dostupno na <http://www.makdenes.org/content/article/25012407.html>.
- Ralchev, Stefan. 2013. *Bulgaria's protests and political crisis: a mixed blessing*. Sofia: Institute for Regional and International Studies. dostupno na <http://iris-bg.org/files/Bulgaria%20political%20crisis%20comments.pdf>.
- Reporters without borders. 2013. *World press freedom index 2013*. dostupno na http://fr.rsrf.org/IMG/pdf/classement_2013_gb-bd.pdf.
- Schimmelfennig, Frank. i Sedelmeier, Ulrich. 2005. *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Sitel TV online. 05.06.2013. „Javna rasprava za predloženit Zakon za prekin na bremenosta“. dostupno na <http://www.sitel.com.mk/javna-rasprava-za-predlozheniot-zakon-za-prekin-na-bremenosta>.
- Tsiridis, Giorgos. 2011. „The Peculiarities of the Greek Crisis: Democracy, Protest and Contention in Syntagma Square“. *Transform Journal online*, 9 (1), dostupno na
- Utrinski Vesnik. 09.01.2013. „Liderskite sredbi najmalku posakuvani, no neophodni“. dostupno na <http://utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=599A9A9DE12B884D81B915484D5886FB>.
- Utrinski Vesnik (a). 27.03.2009. „Incident na protestot protiv crkva na ploštadot“. dostupno na http://www.time.mk/story_8a92f73053_article_689ddd40.html.
- Utrinski Vesnik (b). 29.03.2009. „Tepaj go bližniot svoj“. dostupno na <http://utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=EB24896ABDC49E4F99033A749754B239>.

SUMMARY

THE STATE OF DEMOCRACY IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA –
FREEFALL OR A TEMPORARY CRISIS?

The state of democracy in the Republic of Macedonia in the last five years indicates a serious crisis of democracy which is hard to qualify. Located anywhere between a “free fall” and a “temporary crisis” the state of democracy in Macedonia is undergoing a challenging period on many accounts. On one hand, a simple analysis of civil society indicates that the political basis of the country has rarely been more conflictual, not just along ethnic, but also along ideological lines, especially in the Macedonian ethnic block. Even more so, the political party scene also undergoes its possibly worst period, culminating in the December 24th 2012 events in the Macedonian Parliament, a display of political violence that has completely derogated procedural and parliamentary democracy in Macedonia, and has put the country in the biggest crisis ever since the conflict in 2001. If one adds up the completely blocked EU perspectives of the country, mostly due to the unresolved name dispute with neighboring Greece, that it becomes clear that the Republic of Macedonia is a very unfavorable position, or as benchmarks of many international organizations show in a serious democratic descend.

KEY WORDS: Macedonia, democracy, civil society, political parties, European intergration, blockade, polarization.